

הרב יעקב דוד אילן

מראשי ישיבת כנסת יצחק חדרה

ומח"ס משא יד ד"ח

בדין מחיצות קודמות לסכך וטפח בחוטט בגדיש*

כתב הרמ"א בשו"ע בהל' סוכה סוף סימן תרל"ה בשם הגהות מיימוניות, דאין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות, ואם עשה טפח סמוך לסכך מותר לסכך קודם שיעשה הדפנות כמו בחוטט בגדיש. ובט"ז שם מבואר דפוסל מה"ת גם בדיעבד, וכ"ה בלבוש, ודלא כמג"א בשם הב"ח דאינו פוסל אלא מדרבנן. ובדברי הגר"א שם מבואר בראייתו דס"ל דלהג"מ בעינן ג' דפנות קודם הסכך, וכ"כ הבכור"י, אבל בפרמ"ג (במשב"ז שם), כתב דאפשר דסגי בדופן אחד. ובדמשק אליעזר על בהגר"א הקשה מהגמ' סוכה ד, ב, גבי היתה גבוהה מעשרים אמה ובנה עמוד גבוה י"ט, סבר אביי למימר גו"א מחיצתא, אמר רבא בעינן מחיצות הנכרות. וקשה, דאיך יהני לאביי, והא הוי סכך קודם לדפנות. עוד הקשה העמודי אור (סוף סימן לט) על שיטת ההג"מ מהגמ' סוכה ז, א, דבלחי בסוכה אמרי' מגו דהוי דופן לשבת, והא בשבת נימא דקדם הסכך לדפנות. עוד יש להעיר לדינא על דברי הרמ"א, דא"כ יהא הדין דכשמניח הסכך צריך להתחיל ממקום הדפנות כדי שיחשב דקדם הדפנות לסכך, אבל אם התחיל להניח את הסכך באמצע הסוכה, כשהוא רחוק מהדפנות יותר משיעור דופן עקומה, לא יועיל, מכיוון דנחשב הדבר כקדם הסכך לדופן, ולא שמענו שמקפידין על כך.

ונ"ל בזה, ובהקדם דברי הט"ז שם (סק"ד), שכ' בטעם ההג"מ וז"ל: "נ"ל הטעם דכתיב חג הסוכות תעשה והיינו הסכך בשעה שאתה עושה הסכך יהיה נעשה לשם צל דהיינו אהל וכל שאין מחיצות אלא גג לחוד אין קרוי אהל וכו'. והסיק הט"ז דאפי' בדיעבד פסולה היא סוכה שעשה תחלה הסכך מן התורה כנ"ל ברור" ע"כ [ובהמשך דבריו הביא הט"ז דלא חל על סכך בלי דפנות כוונה דלשם צל. וכוונת הט"ז היא דבסכך פסול לא חל לשם צל, וכן מפורש בסוכה יא. גבי הדלה את הגפן, דלא מהני שיחשוב בסכך מחובר לשם סוכה וצל, כיון דלא הוי עשיית סכך סוכה, כמבואר בר"ן שם. ולהכי צריך לקצצן ולנענע אח"כ לשם צל. ועי' ברי"ף שם, דדין נענוע הוא שיהא לשם סוכה. וכ' הר"ן דלאו דווקא הוא, דהא לא בעינן סוכה לשמה אלא משום דבעי לשם צל וכו'. ובגנזי הראשונים כתב ריבב"ן דבעי' נענוע לשם סוכה כיון דהייתה עשייה בפסול של סכך מחובר, וכן מפורש בר"י מלוניל שם, דבעי' נענוע לשם מצות סוכה. וכ"נ בפי' רבינו אברהם מן ההר סוכה ט, ב. וכן מדוייק היטב ברמב"ם, דבפ"ה ה"ט כתב עניינא דלשם צל, ואילו לגבי מחובר שקצצן ונענע כתב בהי"ב דבעי' לשם סוכה. וע"כ הטעם בזה הוא

(* חלק קטן ממאמר זה נדפס בספרי משא יד ח"א תניינא בהוספות בסוף הספר, ובסוכות תשע"ט נדפס שנית, בשנויים והוספות, בקובץ מוריה בהוצאת מכון ירושלים. לאחר הדפסת המאמר במוריה נתקבלו אצלי הערות מת"ח מובהקים, ובעקבות דבריהם ערכתי את המאמר מחדש הר"ב, וכדרכה של תורה הוספתי עוד דברים בעריכה חדשה, אך המסקנא נשארה כפי שהיתה, להחמיר בדבר.

בעקבות מאמרי דן בנידון זה ידידי הר"ג עמיחי כנרתי שליט"א, במאמר ששלח אלי כתגובה על מאמרי במוריה. עברתי על דבריו והם דברים הראויים לעיונם של פוסקי הלכה. ראה את מאמרו בהמשך קובץ זה של האוצר, וישמע חכם ויוסף לקח.

דכיון דהייתה עשייה בפסלות גרע, ובעי לייחדו אח"כ לשם סכך, ובזה ניחא גם לשון הרי"ף ש"כ' גבי חוטט בגדיש ואח"כ השלימה דחטט לשם סוכה, והביה"ל בסוף סימן תרלה תמה עליו עיש"ה].

דין דופן בסוכה מלבד שהוא מחיצה הוא גם לעשות את הסוכה לאהל כדי שהסכך יסכך על אהל

ובט"ז להלן סק"ה כתב: "ואם עשה טפח כו' פי' שעשה תחלה מחיצה רוחב טפח וכו', דהוי כחוטט בגדיש ומוסיף על האהל שהיה מעיקרא" עכ"ל. ומבואר בדברי הט"ז דבעיקר דין דופן דבעי בסוכה, מלבד דבעי דופן מדין מחיצה לאשווי לרשות סוכה, והוי כדין מחיצה בשבת, גם נתחדש בסוכה דבעי דופן מצד הסכך, דבלי דפנות ל"ה סכך ואהל, וכל שאין מחיצות אין קרוי אהל. ולהכי היכא דאיכא דופן טפח מהני לאשווי על הסכך דין מסכך אהל. ומה שהביא ההג"מ ראי' מחוטט בגדיש, והב"ח הקשה דהתם גרע וליכא עשייה בסכך כלל, צ"ל דעיקר ראית ההג"מ מחוטט בגדיש היא להוכיח דסגי בטפח. והיינו דחזינן בחוטט בגדיש דאם יש בהם טפח ליכא חסרון דתולמ"ה, וכ' רש"י (סוכה טו, א ד"ה אבל אם יש) דהוי אהל נמצא שם סכך על אותו גדיש וכשחוטט בו מלמטה למעלה עד שמגביה את החלל לשיעור גובה עשרה אין זו עשייתו, שהרי אינו מתקן אלא הדפנות ובדפנות לא אמרי' תעשה ולא מן העשוי וכו'. ואף דבגמ' דף ה ע"ב מוכח דדופן י' טעמו דאין סככה על פחות מ'י, ועי' ריטב"א ריש סוכה, מ"מ ברש"י נראה דמשום הסכך דהוי אהל סוכה סגי בטפח, כמו באהל טומאה, אף דמדיני הסוכה ה"נ בעי' דופן עשרה, אבל מ"מ לענין שם אהל סוכה דיחול עליה דין לשם צל סגי בשיעור טפח, וה"נ באיכא טפח בדופן הוי אהל ומיקרי דהדופן קדם לסכך. ויש להוסיף עוד דבט"ז הנ"ל כתב דאם ל"ה אהל הוי סכך פסול ול"ה לשם צל, א"כ להכי היכא דאיכא דופן טפח דהוי אהל תו חל על הסכך המחשבה דלשם צל, ומה דליכא דופן עשרה זה הוי פסול בדופן ולא בסכך, ושפיר נתפס עלה דין לשם צל [ודומה למש"כ המאירי (לעיל ד.) דהיכא דאין הפסול בסכך ליכא חסרון דתולמ"ה].

ומקור לדברי הט"ז יש להביא מהגמ' סוכה יט, ב גבי סוכה כצריף, דאם שיפועי אהלים לאו כאהל לא מהני, ומבואר שם דאם השיפוע מתחיל מטפח שהיה זקוף מהני. והיינו דחסרון דשיפועי אהלים אינו חסרון בדין דופן אלא מצד דין אהל שבסוכה דמחייב גג ודופן, דאל"ה ל"ה אהל לסוכה, אכן ביש טפח זקוף כשר דבזה הוי אהל סוכה כדין. עכ"פ מתבאר בדברי הט"ז דהא דבעי' שיהיו דפנות קודמין לסכך, יסודו הוא דבעינן שיהא אהל ולזה בעינן לדפנות, ולהכי לד' הגר"א בעינן ג' דפנות, דס"ל דדין אהל חל ע"י ג' דפנות, וכלשונו של רש"י בעירובין מד. ד"ה בדופן שלישית עי"ש.

נפלו הדפנות והסכך נשאר במקומו בתיקון הדפנות כשר אף שהסכך כבר קדם לדפנות המתוקנות

ונראה דהיכא דהדפנות נפלו והוא מתקן את הדופן מחדש דליכא בזה חסרון משום דפנות קודם לסכך, כיון דבשעת הנחת הסכך הוי אוהל חל עלה דין סכך על אהל והוי לשם צל, ולכן גם במתקן הדפנות אח"כ, חשיב דקדם הסכך לדפנות, וכן מבואר בס' רב פעלים לבן איש חי (ח"א סי' לד). ונראה דמוכרח כן בעירובין מה. גבי דופן שנפל ביו"ט דמתקנו אם עושין אדם ובהמה כדופן וכו', הרי דליכא חסרון בדופן החדש משום דקדם לסכך [והתם כיון דהוי ביו"ט ל"ש לתקן את הסכך], ומוכרח דמהני. ובזה יש ליישב מש"כ רש"י ריש סוכה ב. סוכה דנפיש מילתא ואין דומין תקנותיהן כו' ושאיין לה ג' דפנות יעשה לה. וצ"ע דבכה"ג איך יתקן את הדפנות, הא קדמו סכך לדופן? ובפרט לרש"י, לשיטתו, דבעי ג' דפנות משום אהל, ולפ"ד ניחא דבמתקן הדפנות חשיב דפנות קודמות לסכך וכדפי'. ובשו"ע סימן תרל סי"ב אי' יכול לעשות מחבירו דופן לסוכה להכשירה ואפי' ביו"ט וכו'. ובמ"ב שם סקנ"ה כתב להכשירה ביו"ט כגון שנפל דופן סוכתו והוא רוצה לקיים מצות סוכה לאכול ולשתות שם, יכול לבקש אדם שיעמוד שם עד אחר אכילתו. ומבואר דבכה"ג אין פסול של תולמ"ה במה שנעשית הדופן מחדש והסכך קודם לה, דכיון דמעיקרא חל על הסיכוך שם סכך, תו לא פקע מיניה שם סכך בנפילת הדופן.

וכן נראה דבגוונא דאיכא סוכה גדולה כשרה ואח"כ רוצה להוסיף סוכות קטנות בסוכה ע"י שיעשה דפנות באמצען, פשוט דלא נימא דהני סוכות בדפנות אלו יפסלו משום דהסכך קדם להן. והיינו דכיון דהסכך כבר נעשה בהכשר על אהל סוכה דכבר היו דפנות, ליכא חסרון מה שמוסיף עוד דפנות ומחלק את הסוכה. ואף דהדפנות החדשות בקיטונית נעשו אחר הסכך אין בזה כל חסרון, כיון דכבר חל ע"י הדפנות שם אהל והסכך בכשרותו. ובספר חידושים וביאורים להגר"ח גרינימן זצ"ל על מסכת סוכה (בסימן ג סקל"ב במהדו"ב), דן באופן שהתחיל לסכך לאחר עשיית הדפנות מאמצע הסוכה וחלק מן הדפנות, כאשר מעיקרא דעתו הייתה להמשיך ולסכך עד לדפנות, ונמלך אח"כ והעמיד דפנות אחרות תחת הסכך באמצע הסוכה, דבכה"ג יש מקום לדון דהסיכוך מעיקרא לא קיבל שם סכך כיון שלא היו לו דפנות סמוכות, וא"כ יחשב הסכך שקדם לדפנות שנעשו אח"כ, ויעוי"ש בדבריו שמכשיר בזה.

תעשה ולא מהעשוי בעשיית הסוכה

ונראה עוד בזה, דמצינו בפוסקים דהיכא דבשעת עשייה היה כשר ואח"כ הניח את הגג דאמרי' דל"ה תולמ"ה, דכיון דנעשה בהכשר ליכא חסרון דתולמ"ה, כמו שהביא הרמ"א בסימן תרכו ס"ג. ועי' בלבוש סימן תרכו במש"כ דבכל עשיית סכך, אף דמתחילה הוי מקצת סכך והוי חמתה מרובה, ונימא דאח"כ הוי תולמ"ה, וכתב שם דכיון דהוא מתעסק בעשיית הצל ל"ש תולמ"ה, ועוד משום דאין הפסול בסכך עצמו. והנה בלאו הכי הרי ברמ"א שם בסעיף ב פסק כר"י הלבן, דבסוכה תחת בית או מחובר ליכא חסרון מדין תולמ"ה, כיון דאין הפסול בסכך עצמו, ולפ"ז כל שכן בסעיף ג דיהני, ואמאי הוצרך הטעם דנעשה בהכשר. אכן, בדברי הגר"א

והמהרי"ל בשו"ע שם, ע"ד הרמ"א בס"ב גבי סוכה תחת האילן והבית, מבואר דצירפו טעמי דאין הפסול בגוף הסכך וגם דנעשה בהכשר. ונראה דס"ל להגר"א ומהרי"ל דאף לסברה דנעשה בהכשר, סברא זו מהני רק היכא דל"ה פסולו בגופו, אבל בפסול בגופו לא יהני מה שנעשה בהכשר, דהא מ"מ כעת נפסל והוי כעת כלא נעשה בהכשר. ומפורש כן בבכור"י שם, דבהניח סכך תלוש ואח"כ הושרש, דפסול (ורק הסתפק אם כשקוצץ ומנענע בעיני מחשבה דלשם צל או דהוי ע"ד הראשונה ע"ש), והיינו משום דבזה הוי פסול בגוף הסכך ובטלה עשייה קמייתא. ומוכרח כן בדברי המג"א בסימן כג גבי ציצית בביה"ק, דאם קושרן נתבטל מצות ציצית והוי פסול בגופו, ול"מ סברת נעשית בהכשר. ועי"ש רע"א ולבושי שרד דמבואר כן, ובלשון הלבושי שרד שם נראה דאם הוי פסול בגופו נתבטל והוי כאילו מעולם לא נעשה בהכשר. וע"ע בלבוש בהל' ציצית סימן י דכשחסר בעיקר העשייה ל"מ תחילתו בהכשר. וכ"כ הלבוש בסימן תרכו ס"ג דכיון דנעשה בהכשר ולא מיפסיל כ"כ בסגירת הגג שלא תחזור להתירה הראשון ע"י הפתיחה כיון שלא נעשה מעשה בגוף הסכך שנעשה בהכשר כו'. ולפ"ז ניחא היטב דברי הגר"א, דרק הביא ראיה לרמ"א בס"ב מהגמ' סוכה י: דאם אין פסול בגופו ל"ה חסרון בתולמ"ה, ואף דהכא שאני דנעשה בהכשר, מ"מ נעשה בהכשר מהני רק היכא דל"ה פסול בגופו וכמש"נ.

ולפ"ז היה מקום לומר דבנפלו הדפנות ומתקנן ליכא פסול מחמת דיחשב דקדם הסכך לדפנות, דכיון דעשיית הסוכה הייתה בהכשר, דהוי אהל סוכה מחמת הדפנות, תו כשר גם אח"כ, ולא גרע ממש"כ הרמ"א מהמהרי"ל, דהיכא דנעשה בהכשר ליכא חסרון מדין תולמ"ה. אכן, לדברינו דדברי המהרי"ל קאי רק היכא דלא הוי פסול בגוף הסכך, ע"כ צ"ל דגם הכא כיון דחל על הסכך דין מסכך על אהל, שוב לא חשיב פסול בגופו לענין זה. וכן מבואר גם בדברי החזו"א בסימן קנ סקט"ו, שכתב דאף לר"ת המובא בראשונים בסוכה י, דבקדם הסוכה לסדין כשר, מ"מ בעשה תקרה על הסוכה פסול, דל"ה סוכה אלא בית קבע וכו'. ולכאורה, הרי בלא"ה יהיה כשר, דתחילת עשייתו בכשרות, ומבואר דבכה"ג דעשה תקרה קבועה הוי פסול בגוף הסוכה ובטלה עשייה קמייתא, ושפיר יהיה חסרון דתולמ"ה וכמש"נ. ובלבוש בסימן תרכו ביאר בהא דמהני כשעושה את הסוכה כשהגג סגור, דכיון שנעשה לסוכה ולצל הסרת הרעפים ופתיחת הגג הוא גמר המעשה המכשיר את הסכך, אע"פ שמתחילה נעשה בפסול. והוסיף דהרי כל סוכה כך היא, שמתחילת עשייתה היא פסולה, שהרי מתחילה בעוד שיש מעט הסכך עליה יש חמתה מרובה מצלתה, ואח"כ כשמתרבה הסכך חוזר ונתכשר הכל ממילא, והוה תעשה ולא מן העשוי ואע"כ כשרה, ה"נ הכא. ואע"פ שיש לחלק, דשאני התם שהוא מתעסק בעשיית הצל והרי הוא עושה סוכה ממש במה שהוא עושה את הצל וא"א לעשותה בענין אחר וכו'. וצ"ב בדבריו, דהרי בכל ענף שהוא מניח הוי לשם צל, ומה לי דעדיין חמתה מרובה, וא"צ אח"כ להכשירו ברבוי הסכך, דהרי כך כשר לכתחילה מחמת דהניחו לשם צל. אכן, נראה דהלבוש ס"ל דכוונה לשם צל שייכת רק כשהסוכה כשירה, וכמש"נ לעיל, ולא נתפס חלות לשם צל רק אם איכא מיד הכשר סוכה בעשייה זו. וזהו שהוכיח מכל עשיית סוכה, דסגי במה דגמר את עשייתה בכשרות, ומיניה הוכיח דבעושה סוכה תחת הגג, דמהני במסיר הגג, דהוא משום דהוי גמר בהכשר ככל עשיית סוכה.

סוכה תחת הבית והאילן ואח"כ הסיר את הבית או האילן

ובעיקר דברי הרמ"א, שפסק כר"י הלכן דבסוכה תחת בית או מחובר ליכא חסרון מדין תולמ"ה כיון דאין הפסול בסכך עצמו, עי' בהגהות אשרי סוכה שם, שהביא מרבינו ברוך דחולק וס"ל דכה"ג הוי פסול מדין תולמ"ה. ונראה דס"ל לרבינו ברוך דבסוכה תחת הבית ל"ה עשיית סוכה כלל, וא"כ גם בהוריד הבית והאילן הוי תולמ"ה, וכמו שדן במהר"ץ חיות בסוכה ט:.. ובתש' נחלת דוד סימן מד שם כתב דבהוריד את האילן תליא בפלוגתא של רבינו ברוך והר"י הלכן גבי סוכה תחת הגג. ומצאתי בצ"ח בסוכה ט: ד"ה אלא לאו בשחבטן, שכתב דבסוכה תחת האילן וצילתו מרובה לא מהני חבטן לבטל ברוב "דאזו גם הסכך של הסוכה פסול משום תעשה ולא מהעשוי שמתחילה לא היה שם סכך עליו וכ"ז באילן קדים" וכו', ולא הזכיר דינא דסוכה תחת הגג דהרמ"א פסק להכשיר. ומשמע בצ"ח דבסוכה תחת האילן גרע ואיכא חסרון דתולמ"ה. ונראה, דהנה בסוכה תחת האילן שצילתו מרובה, מבואר בסוגיא דפסולו דהוי כעושה סוכה תחת הבית, וביארתי היטב סוגיא זו בקובץ מוריה תשרי תשע"ד (עמוד קצד ולהלן). דשיטת כמה ראשונים והרמב"ם בכללם דגרע מסיכך בסכך כשר ומחובר דמצטרף סכ"פ וכו', אלא הכא הוי כסיכך בתוך הבית ול"ה עשיית סוכה כלל, ולהכי ס"ל לרבינו ברוך דבזה חשיב פסול בגוף הסכך, דבעושה מתחת הבית או האילן דהוי קבוע לא נחשב לסכך כלל, ולהכי איכא בזה חסרון דתולמ"ה. וע"ע מה שביארתי בזה בקובץ מוריה אלול תשע"ד (עמוד רה). ובקובץ מוריה תשרי תשע"ח (עמוד ריז ולהלן).

ולהמבואר בדעת ההג"מ והרמ"א בגדר הפסול דסכך שקדם לדפנות, מעתה נראה במשה"ק הדמשק אליעזר הנ"ל מהגמ' סוכה ד: גבי עמוד דהגו"א הוי סכך קודם לדפנות. אכן, לביאור הט"ו דהטעם בזה הוא דבעי' שיהא אהל קודם לסכך, סגי בזה מה דהוי אהל לענין שבת, ולא בעי' שיהא אהל של סוכה, דבהך סוגיא הא היו הדפנות קודם הסכך, אלא דהך דפנות לא מכשירות את הסוכה, כיון דהוי דפנות מעל כ' אמה, ובעי' לדפנות העמוד להכשיר הסוכה. אכן י"ל כמש"כ, דלדין הרמ"א דבעי' דפנות קודם לסכך, הוא כדי שהסכך יהיה על אהל סוכה, ובזה לא בעי' דפנות בהכשרן לסוכה, אלא כיון דע"י הדפנות הוי רה"י לשבת תו הוי אהל ומהני הסכך לשם צל, ושפיר מהני אף דהדפנות דגו"א הוי אחר הסכך. ודבר זה מוכרח מהא דכ' הרמ"א דסגי בטפח דופן, כמו בחוטט בגדיש דבחלל טפח כשר, ומשום דטפח הוי אהל לטומאה, ואף דלענין סוכה טפח לאו כלום הוא, מ"מ כיון דהוי אהל לענין טומאה תו חשיב עשיית סכך לשם צל בהך טפח, ושפיר ילפי' מיניה דבקדמו דפנות טפח מהני. ולפ"ז כל שכן אם הוי מחיצות דהוי אהל לשבת, ודאי דחשיב מחיצות קודמין לסכך דהוי אהל אף לענין שבת. ואף דלגבי שבת סגי בב' דפנות, מ"מ הכא בעי' שיהיו ג' דפנות קודם לסכך, כדכתב הגר"א הנ"ל, והרי גם בחוטט בגדיש, דסגי בטפח, בעינן מ"מ שיהא טפח בשעור סוכה דזע"ז. ואפשר משום דחלות לשם צל בסכך נתפס כשהוא כדין סוכה, בטפח על שיעור זע"ז, בחוטט בגדיש, וכן בסכך שמתחתיו ג' דפנות, וכמש"נ. אמנם, בדברי הלבוש נראה דבעי' שקדם אהל דסוכה לדין דפנות סוכה קודם לסכך, ולא יהני מה דהוי אהל לענין שבת, עי"ש בביאורו בהא דסגי בטפח.

ובזה מיושבת גם קושיית העמודי אור הנ"ל, שהקשה על הגמ' סוכה ז. דאם הסוכה בדופן לחי דאמרי' מגו דהו דופן לשבת וכו', והא בשבת נימא דקדם הסכך לדפנות ואיך יוכשר. ולפ"ד ניחא, דגם קודם השבת הוי אהל לענין שבת ע"י מחיצת לחי, ושפיר קדם הדפנות לסכך. וע"ע בקהל"י שרמזו להך תרוצא. ובפסקים מהגריש"א זצ"ל מובא שהורה בנידון שהסכך קדם למחיצות שתי וערב, דלנידון הרמ"א והט"ז סגי במחיצת שתי, שהוא אהל לענין שבת, וכמש"נ.

ובזה נבא בס"ד ליישב את מה שהערנו לעיל, דאמאי לא מקפידים לסכך דוקא ממקום הדופן, ולא לסכך מאמצע הסוכה, רחוק מהדפנות יותר משיעור דופן עקומה, דאז יחשב כקדם הסכך לדפנות. דנראה דגם בכה"ג אין לחוש, דיסוד הרמ"א הוא שיהיו דפנות קודמות לסכך, אינו הלכה בהלכות דפנות סוכה, אלא הוא מגדרי שם אהל ודירה, דכך נחשב דהוי סכך על אהל, אף אם הוי אהל לענין טומאה או לענין שבת, וכדפי'. א"כ, מה"ט נראה דגם בסיכך בתחילה באמצע הסוכה נחשב דמסכך על אהל, דכיון דיש דפנות [אף דאין אלו דפנות בגו"א לסכך, ואפי' אם ל"ה דפנות למחיצות של שבת] נחשב הדבר שהוא מסכך על אהל, וסגי בכך, דכן היא דרך דירה לסכך לאחר שיש כבר עמודים אף דהם רחוקים יותר מגו"א מהסיכך, ולכן נראה דאין כלל להחמיר בזה לסכך בתחילה ממקום הדופן.

והנה, בסוכה י, א גבי סוכה תחת סוכה, פליגי בגמ' אם שיעור הסוכה העליונה טפח, דהוי אהל לטומאה, או שיעור ד"ט, ושמואל ס"ל דכהכשרה כך פסולה. וכתב הבכור"י דלשמואל בעי' סוכה בהכשרה עם דפנות, והשע"צ הביא דבעי' גם שיהא בו משך סוכה דזע"ז, והפרמ"ג הסתפק בזה, ונטה דל"ב דפנות. ומסתבר דאפי' אם לא בעי' דפנות, מ"מ בעי' דופן טפח, כי בלי טפח ל"ה אהל סוכה וממילא ל"ה סוכה תחת סוכה. ובעיטור בהל' סוכה כתב גבי סת"ס דלא בעי' דפנות בעליונה, ומשום דאמרי' גוד אסיק מהמחיצות התחתונות, היינו דס"ל דבעי' דפנות אלא דחשיב דיש דפנות מדין גו"א. ותמה המפרש (הר המוריה) על דבריו, דהרי בסוכה ל"א גו"א, דבעי' מחיצות הניכרות. ולפי המבואר מיושב היטב, דהרי הא דבעי' מחיצות בסוכה העליונה הוא משום דבעי' שתהא אהל סוכה, ולדין אהל ה"נ סגי גם במחיצה שאינה ניכרת ואינה סמוכה לאשוויי דין אוהל, ולכן סגי גם בגו"א לאשוויי דין אהל סוכה על העליונה. והרי מסתבר דלגבי סוכה העליונה כשרותה נחשבת גם כשהסכך קדמו לדפנות לענין להחשיבו כב' סוכות. ויש להוסיף דהעיטור פסק כמ"ד בסת"ס דסגי בסוכה ד', כמו שהביא הרא"ש בסימן טו, ונמצא דהעיטור ס"ל גם במ"ד דשעורו ד' דבעי' דפנות [והדבר חידוש, דסברות האחרונים הנ"ל דבעי' דפנות קאי כמ"ד דכהכשרה וכו'], ולפ"ז בהך מ"ד ודאי מסתבר כמש"כ דתליא בדין אהל דשבת, וסגי במחיצות דגו"א.

והנה, החזו"א כתב גבי חוטט בגדיש דבאיכא טפח כשר, ואמרי' דבעי' טפח זע"ז, וכ' החזו"א דסגי בטפח על ד"ט ומשהו, כיון דסכך פסול מצטרף להשלים וכו' עי"ש. ובדברי הראשונים, ובמיוחד ברא"ש, משמע דהוי זע"ז דוקא. ונראה לפי המבואר דגדר שיעור טפח הוא דבעי' סכך על האהל, א"כ י"ל דלאשוויי שם אהל על הסוכה ודאי בעי' זע"ז, כשיעור אוהל סוכה [דמסתבר דאהל סוכה הוא בזע"ז, כהכשרו, וכדחזינן בסת"ס, דהמ"ב ס"ל דבעי' בסוכה העליונה שיעור זע"ז], ורק היכא דהוי סוכה מצטרף סכ"פ לשיעור זע"ז. אבל הכא, דבעי' שיהיה אהל סוכה,

בעי' שיהיה טפח על זע"ז. והנה, לכא' צ"ב בהא דאמרי' בחוטט בגדיש דבחלל טפח בשיעור שבעה כשר, ומה ענין דשיעור שבעה, דממנ"פ באהל בטומאה סגי בטפח, ובאהל דשבת סגי בד"ט, והרי נתבאר דלדין הרמ"א דבעי' דפנות משום אהל סוכה סגי באהל דשבת. וע"כ דה"נ מדין אהל סגי בד"ט, ורק בעי' סוכה בהכשרו זע"ז, ובזה שפיר כתב החזו"א דמצטרף הג"ט מהסכ"פ [ועי' ברבינו מנוח על הר"מ, דלא בעי' שיעור זע"ז וסגי בטפח על אורך שבעה].

עשה הדפנות והסכך בבת אחת

ובעיקר שיטת ההג"מ דסכך קודם לדפנות פסול, יל"ע מהגמ' סוכה טז, ב גבי מחצלת דאמרי תרי לבוד, ואמרי' נמי לבוד לסכך. ולכאורה יקשה, דהא הסכך קדם לדופן, וא"ת דסגי בדופן טפח לענין דיחשב דקדם הדופן לסכך, אמנם הרי בעי' דופן טפח שיהא הטפח סמוך לסכך כמפורש ברמ"א שם מההג"מ, כדילפי' בחוטט בגדיש דהוי חלל טפח סמוך לסכך, וא"כ הכא הא בסמוך לסכך ליכא דופן טפח. ולדעת הפרמ"ג דסגי בדופן אחד קודם לסכך ניחא, דהגמ' מיירי לענין שאר הדפנות, אבל לדעת הגר"א הנ"ל דבעי' ג' דפנות קודם לסכך צ"ע.

אך העירוני די"ל דהגמ' מיירי דהתחיל לסכך במקצת והקדים קנה אחד מהסכך למעלה ועדיין חמתה מרובה, וע"י העמדת המחצלת בתוך ג"ט לקנה נעשית הדופן, ואח"כ השלים את כל סכך הסוכה, ולא חשיב שקדם הסכך, דכיון דיש מקצת סכך שייך לומר לבוד מהדופן לסכך וא"ש היטב.

ונראה לחדש דגם להגהות מיימוניות הנ"ל, מ"מ אם בבת אחת הוי דופן וסכך ה"נ מהני, דנעשה אהל וסכך בבת אחת, כיון דיסוד הדין הוא שיהא כצורת בית, דהסכך מסכך על אהל, והוא כשיש דפנות, וא"כ ה"נ היכא דהוי בבת אחת הדפנות והסכך מיקרי דמסכך על אהל ושפיר מהני, דבכה"ג מקבל הסיכוך שם סכך כיון דיחד עם עשייתו נעשה אוהל ע"י הדפנות. ויש להוכיח זאת מדין העושה סוכתו כמין צריף או שסמכה לכותל בסוכה יט:, ופרש"י שם או שסמכה לכותל - הטה ראשי קנים על הכותל וראשן אחד על הארץ. וכן נראה להביא ראיה ממש"כ בביאור הלכה סימן תרל, דאם הוי צוה"פ ע"י הסכך דמהני מדין מיגו. וק"ל דהרי הוי בב"א דופן וסכך, וע"כ דכה"ג מהני כיון דהוי סכך לשם צל והוי בב"א אהל עם הדופן. מיהו בהגר"א שם, במה שהוכיח מפי תקרה, משמע דגם בגוונא דבב"א לא מהני. אך העירוני דבחו"ב סימן ג סקל"א הביא מדברי הגר"א סימן תרלה ס"א דסכך ודפנות כאחד שפיר דמי.

הלכה למעשה בסוכות שנעשו ע"י אנשים שאינם בקיאים בהלכה לבדוק אם נעשה כתיקונו בדפנות קודמות לסכך

ולסיומא דהאי מילתא נראה לעורר תיקון להלכה, דהנה קי"ל דסוכך גנב"ך כשרה, ומצוי ששומרי מצוות מסתמכים לאכול בסוכה העשויה ליד חנויות וכיו"ב, כשהסוכה נראית כהלכתה והסכך נראה כשר ואינו מחובר וכו', אך יש לעורר כי מן הראוי לבדוק ולברר האם גם הסוכה

בעשייתה היתה כהלכה, והיינו אם עשיית הדפנות היתה קודם לסכך, כי פעמים שבסוכות אלו היו ד' מוטות וסכך, ורק אח"כ הניחו הבדים לדפנות, ובוה הסוכה פסולה מהתורה כפי שפסק הרמ"א כדעת ההג"מ. וברור דאף שסוכת גנב"ך כשרה, מ"מ ה"ד בדידעינן שעשיית הסוכה היתה כהלכתה ונעשו בה הדפנות קודם לסכך, וראוי לעורר על כך.

שוב כתב לי ת"ח מופלג שליט"א, וז"ל: "יש להקל עפ"י שיטת הרא"ש המובאת בביה"ל סימן תרל סעיף ב וסעיף ו דמהתורה מהני צוה"פ בכל ג' הדפנות להכשיר הסוכה כי היכי דמהני לענין שבת וכלאים, ולפ"ז בסוכות הנ"ל שיש להם צוה"פ בכל הדפנות שפיר נחשב כדפנות שקדמו לסכך כיון שדפנות אלו כשרות לסוכה מהתורה ואין כאן פסול אפילו מדרבנן של תולמ"ה. ואף שהר"ן חולק על הרא"ש מ"מ אפשר לצרף בזה דעת הרא"ש הואיל ובעיקר הדין של ההג"מ בסכך קודם לדפנות יש פוסקים כדעת הב"ח שזו רק חומרא לכתחילה ולא פסול לעיכובא כיון שהסכך נעשה לצל, ודלא כט"ז הנ"ל שנקט דהוי פסול מהתורה גם בדיעבד, ועי' במ"ב סימן תרלה סק"י ובשע"ת שם". ע"כ מכתבו.

